

Бойко-Бойчук Л.

ТЕМАТИКА ІННОВАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Тематика інноваційного розвитку останні роки в Україні набула значної актуальності з огляду як на пошук країною власної ефективної моделі трансформації, так і на необхідність наздогнати європейські держави розвитку, процеси державотворення та перебігу економічних процесів у яких нині вважаються зразковими. Сподівання представників значної частини академічної спільноти

розв'язати проблему швидкого й ефективного виходу країни зі стану транзитивності покладаються на інноваційний шлях розвитку. Враховуючи це, ставимо собі за мету проаналізувати найбільш актуальні питання інноваційних досліджень в сучасній Україні останніх років через виконання таких завдань: вивчення публікацій вітчизняних науково-дослідних інститутів; аналіз матеріалів останніх конференцій; оцінку інтенсивності досліджень з інноватики по авторефератах; дослідження інноваційної політики сучасної України.

Публікації вітчизняних науково-дослідних інститутів

Серед наукових видань, присвячених інноваційній проблематиці, значне місце посідають монографії Інституту економіки і прогнозування НАНУ, Національного інституту стратегічних досліджень, Центру досліджень науково-практичного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАНУ, Раді з вивчення продуктивних сил (РВПС). Зокрема, академіки В. Геєць і В. Семиноженко розглядають інноваційні перспективи України у контексті глобальних постіндустріальних трансформацій. У своїй монографії В. Семиноженко пропонує програму реформ у науково-технічній і інноваційній системі України на 2005–2010 рр.² Окремо відзначимо монографію (А. Гальчинський, В. Геєць, А. Кінах, В. Семиноженко³), в якій проаналізовано десятиріччя українських реформ, визначено стратегічні сценарії України за умов глобалізації і підкреслено значення «інноваційної платформи» для розвитку національної економіки.

Крім того, співробітниками Інституту економіки і прогнозування НАНУ останні роки видано низку колективних монографій з інноваційної тематики, присвячених: соціогуманітарному аспекту інноваційно-технологічному розвитку економіки України⁴; системному аналізу інноваційної спрямованості корпоративного сектору економіки України⁵; інноваційному менеджменту як однієї з сучасних концепцій менеджменту⁶; інвестиційно-інноваційному механізму підвищення конкурентоспроможності економіки⁷; характерним особливостям інноваційної моделі розвитку економіки⁸, а також окремі статті, наприклад, про результати соціологічних досліджень щодо ставлення різних соціально-демографічних груп українського суспільства до інновацій⁹.

Низка публікацій Національного інституту стратегічних досліджень присвячена: проблемі здійснення державного регулювання

інноваційної діяльності в Україні, у т.ч. головним особливостям та основним системним проблемам в інноваційній сфері¹⁰; стратегічним пріоритетам розвитку України, де серед іншого окреслюються проблеми впровадження інноваційної моделі економічного розвитку¹¹; шляхам сприяння розвитку інноваційної сфери України (у т.ч. визначенню песимістичного й оптимістичного прогнозних сценаріїв вітчизняного інноваційного розвитку)¹²; напрямам інноваційного розвитку регіонів¹³; інноваційному розвитку регіонів як чиннику підвищення конкурентоспроможності¹⁴ (матеріали вказаних доповідей стали основою щорічних послань Президента України до ВРУ). Принагідно також відзначимо про існування Центру інвестиційно-інноваційних програм Національного інституту стратегічних досліджень.

Чільне місце серед академічних інституцій, представники якої займалися інноваційною проблематикою, належить Центру досліджень науково-практичного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАНУ. Так, у деяких номерах відомого міжнародного журналу «Наука та наукознавство» віднаходимо статті, наприклад, присвячені: новаціям у вищій освіті¹⁵; національній інноваційній моделі розвитку суспільства¹⁶; теоретичним засадам функціонування венчурного капіталу¹⁷ тощо.

Наступною науковою установою, увага представників якої прикута до інноваційної тематики, є Рада з вивчення продуктивних сил НАНУ. Монографія, присвячена інноваційній парадигмі соціально-економічного розвитку України побачила світ 2006 р¹⁸.

Важливо згадати про започаткування видання з 2005 р (за постановою НАНУ) журналу «Наука та інновації»¹⁹. Аналіз номерів цього видання вказує на такі дослідницькі проблеми, як-от: державна інноваційна політика²⁰; технологічні парки, створені на базі установ НАНУ²¹; досвід інноваційної діяльності інших країн²²; інновації у соціально-політичному розвитку²³ та інші²⁴.

Матеріали конференцій останніх років

Національний інститут стратегічних досліджень, Державне агентство України з інвестицій та інновацій, Українська федерація вчених та Центр антикризових досліджень 23 листопада 2005 року провели «круглий стіл» на тему «Інноваційна модель розвитку економіки України: пріоритети та шляхи реалізації», на якому з-поміж вчених були присутні представники вищої школи, вітчизняні політики тощо. Викликає зацікавлення анансований

на «круглому столі» проект концепції комплексного рішення завдань з розвитку сфери інноваційної діяльності в Україні під назвою «місто високих технологій», метою якого є створення нової моделі організації інноваційного процесу в Україні²⁵.

Цього ж 2005 року відбулись: четверта міжнародна науково-теоретична конференція «XXI століття: альтернативні моделі розвитку суспільства. Третя світова теорія», окремі виступи на якій були присвячені проблемам інноваційного розвитку²⁶; конференція, організована Центром інноваційних методик правничої освіти «Інновації у сфері вищої юридичної освіти»²⁷. Згадаймо тут і про XII Міжнародну науково-практичну конференцію «Актуальные вопросы развития инновационной деятельности» (вересень 2007 р., м. Алушта, Крим)²⁸.

Особливу зацікавленість викликає проведений під егідою Ради національної безпеки та оборони України у грудні 2007 р. Перший національний інноваційний форум, у якому взяли участь близько 300 представників органів влади, громадськості, ділових кіл, науки та освіти, міжнародні інституції. Наслідком згаданого форуму стала «Українська інноваційна доктрина»²⁹, автори якої стверджують, що головним стратегічним орієнтиром української інноваційної політики є створення власного центру управління майбутнім країни. У цілому становлення України як сучасної держави й повноцінної країни, що динамічно розвивається, має розглядатися як інноваційний проект. У новій інноваційній політиці Україна має створити зрозумілі та привабливі умови для діяльності глобальних інноваційних гравців — стати інноваційним офшором.

Інтенсивність досліджень (по авторефератах)

Пошукова система електронного каталогу наукової літератури³⁰ подає двісті тридцять вісім авторефератів з усіх спеціальностей, де зустрічається термін «інновація», «інноваційний» тощо. Серед них, сто вісімдесят одна з економічних наук, вісімнадцять з педагогіки, одинадцять з філології, дев'ять з державного управління, чотири з психології, три з соціології, по одній — з філософії й історичної науки. Інший широко відомий сайт Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського³¹ подає шістьсот двадцять два — майже втричі більше — авторефератів і дисертацій, що містять терміни з коренем слова «інновація», серед яких чотирис-та шістьдесят п'ять з економіки, двадцять сім з філології, сорок

дев'ять з педагогіки, двадцять дев'ять з державного управління, десять з психології, вісім з соціології, чотири з філософії, дві з історичних наук, одна з національної безпеки.

Інноваційна політика сучасної України

Законодавча база з досліджуваної тематики містить двісті шістьдесят чотири офіційні державні документи. Наприклад, Закон України «Про інноваційну діяльність» від 4.07.02 р. № 40-IV, Постанова КМУ № 447 від 14.05.08 Про затвердження Державної цільової економічної програми «Створення в Україні інноваційної інфраструктури» на 2009-2013 роки; Постанова КМУ від 07.05.08 № 439 «Про затвердження Державної цільової програми розвитку системи інформаційно-аналітичного забезпечення реалізації державної інноваційної політики та моніторингу стану інноваційного розвитку економіки»; Постанова ВРУ Про рекомендації парламентських слухань на тему «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації» 27.06.07 (слухання відбулися 20 червня 2007 р.)³².

У рекомендаціях парламентських слухань «Національна інноваційна система України: проблеми формування та реалізації» серед основних недоліків у формуванні національної інноваційної системи визначено: діюча структура управління науково-технічною та інноваційною сферами має велику кількість елементів, взаємодія та загальна координація яких не забезпечена відповідним організаційним підпорядкуванням, а також системним і комплексним розподілом повноважень; базове законодавство, необхідне для формування та розвитку в Україні національної інноваційної системи, певною мірою вже створено, але його практичне застосування стримується недостатньою інфраструктурою, нерозвинутістю системи інноваційного менеджменту, захисту прав інтелектуальної власності. Вітчизняні винахідники і розробники не можуть реалізувати в Україні економічний потенціал багатьох своїх розробок; за даними Служби безпеки України, український ринок високих технологій фактично перебуває під контролем іноземних фондів і неурядових організацій, які представляють інтереси передусім військових відомств і транснаціональних компаній. При цьому наукові розробки переходять у власність іноземної сторони і комерціалізуються без будь-якого відшкодування українській державі.

Указом Президента України 30 грудня 2005 р. утворено Державне агентство України з інвестицій та інновацій (№ 1873/2005)

як центральний орган виконавчої влади із спеціальним статусом³³. Його основними завданнями є: участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики у сфері інвестицій та інноваційної діяльності; створення національної інноваційної системи для забезпечення проведення ефективної державної інноваційної політики, координація роботи центральних органів виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності. Протягом травня–липня 2007 року було утворено національну мережу з одинадцяти регіональних центрів інноваційного розвитку, які розташовані у містах Вінниця, Дніпропетровськ, Донецьк, Київ, Львів, Луцьк, Миколаїв, Севастополь, Ужгород та Харків і охоплюють своєю діяльністю всю територію України.

Висновки:

1. З'явившись і активно досліджуючись у лоні економічної науки, поняття «інновація» у викладках вчених і практиків пов'язано, передусім, з поняттями «конкурентоздатність» і «розвиток». Через пошук або генерування і впровадження інновацій підвищується конкурентоздатність організації, галузі або території у ході глобалізації і прискорюється їхній розвиток.

2. Через управління процесами генерування, впровадження та поширення інновацій суб'єкти прийняття політичних рішень не тільки впливають, але й безпосередньо управляють (свідомо чи ні) майбутнім країни, результати рішень яких у прискорених динамічних процесах сучасного розвитку наочно проявляються вже нині.

3. Представники вітчизняної науки (більшою мірою — економічної) останніми роками активно працюють над інноваційною моделлю розвитку країни, реалізація якої, на їхню думку, надасть шанс подолати економічну й інституційну прірву між Україною і країнами ЄС.

4. Кількість офіційних державних документів з інноваційного розвитку, а також проведенні парламентські слухання свідчать, крім іншого, про взаємодію вітчизняної академічної спільноти й органів влади національного рівня.

5. Специфіка ж сучасного етапу державотворення України полягає в неналежному виконанні багатьох, навіть, професійно виписаних законів (що можна проілюструвати й іншими сферами суспільно-політичного життя), зокрема, у неповному фінансуванні, ігноруванні відповідальними органами окремих статей законів, їхнє призупинення або вилучення тощо.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку полягає у вивченні змісту поняття «соціальна інновація» і підходів до його витлумачення.

¹ Геєць В. М., Семиноженко В. П. Інноваційні перспективи України. — Харків: Константа, 2006. — 272 с.

² Семиноженко В. П. Україна: шлях до постіндустріальної цивілізації. — Харків: Константа, 2005. — С. 254-273.

³ Інноваційна стратегія українських реформ / Гальчинський А. С., Геєць В. М. Кінах А. К., Семиноженко В. П. — К.: Знання України, 2002. — 336 с.

⁴ Соціогуманітарний аспект інноваційно-технологічного розвитку економіки України / За ред. Л. І. Федулової. — К.: Ін-т екон. та прогнозув., 2007. — 472 с.

⁵ Корпоративні структури в національній інноваційній системі України / За ред. Л. І. Федулової. — К.: вид-во УкрІНТЕЛ, 2007. — 812 с.

⁶ Сучасні концепції менеджменту: Навч. посібник / За ред. Л. І. Федулової. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 536 с.

⁷ Конкурентоспроможність національної економіки / За ред. Б. Є. Кваснюка. — К.: Фенікс, 2005. — 582 с.

⁸ Інноваційний розвиток економіки: модель, система управління, державна політика / За ред. Л. І. Федулової. — К.: Основа, 2005. — 552 с.

⁹ Левін Р., Ноур А. Ставлення до інновацій різних соціально-демографічних груп українського суспільства // Український соціум. — 2007. — № 3. — С. 54–62

¹⁰ Жаліло Я., Новицький В. Проблеми впровадження інноваційної моделі економічного розвитку // Україна: стратегічні пріоритети. Аналітичні оцінки / За ред. А. С. Гальчинського. — К.: НІСД, 2003. — С. 130–140.

¹¹ Розділ XIV. Організаційні форми сприяння інноваційній діяльності: науково-технічні агломерації, технопарки і технополіси // Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: Монографія / за ред. З. С. Варналія. — К.: НІСД, 2007. — С. 506–559

¹² Напрями та шляхи інноваційного розвитку регіонів // Україна у 2006 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку. Експертна доповідь. — К.: НІСД. — С. 203–205.

¹³ Інноваційний розвиток регіонів як чинник підвищення конкурентоспроможності // Україна в 2007 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку: Експертна доповідь / За заг. ред. Ю. Г. Рубана. — К.: НІСД, 2007. — С. 126–128.

¹⁴ Черевичний Г. С. Вища освіта України: новації, проблеми, перспективи // Наука та наукознавство. Міжнародний науковий журнал. — 2007. — № 1. — С. 107–112.

¹⁵ Маліцький Б. А. Від політики «перетягування» влади до реальної політики інноваційного розвитку // Наука та наукознавство. — 2007. — № 2. — С. 3–6.

¹⁷ Красовська О. В. Теоретичні засади функціонування венчурного капіталу та його використання в Україні // Наука та наукознавство. — 2007. — № 2. — С. 12–21.

¹⁸ Актуальне видання про інноваційну парадигму соціально-економічного розвитку України (Онiкієнко В. В., Ємельянко Л. М., Терон І. В. Інноваційна парадигма соціально-економічного розвитку України/ за ред. В. В. Онiкієнка. — К.: РВПС НАНУ, 2006. — 480 с.) // Український соціум. — 2007. — № 2. — С. 185.

¹⁹ <http://www.nas.gov.ua/scinn/pages/about.html>

²⁰ Т. М. Lisitsa, А. М. Melnyk Concerning the matter of informational and analytical providing of the state innovation policy realization. — 2007. — № 6 // <http://www.nas.gov.ua/scinn/pages/uu0607.html>

²¹ Туташинський В. І. Технологічні парки України: результати роботи та проблеми діяльності. — 2005. — № 2 <http://www.nas.gov.ua/scinn/pages/uu0205.html>

²² Кузнецова І. С. Анализ моделей инновационных систем. — 2006. — № 3 // <http://www.nas.gov.ua/scinn/pages/uu0306.html>; Троян В. М. Інновації у Європі. — 2005. — № 3 // <http://www.nas.gov.ua/scinn/pages/uu0305.html>

²³ Єгоров І. Ю. Наука й інновації в процесах соціально-економічного розвитку. — 2007. — № 2 // <http://www.nas.gov.ua/scinn/pages/uu0207.html>; Лібанова Е. М., Лісогір Л. С. Інформація про виконання інноваційного проекту «Розробка механізму реалізації інноваційних складових людського розвитку». — 2008. — № 2 // <http://www.nas.gov.ua/scinn/pages/uu0208.html>; Зінченко О. П., Ільчук В. П. Центр інноваційного розвитку як функціональна модель синергії. — 2006. — № 1 // <http://www.nas.gov.ua/scinn/pages/uu0106.html>

²⁴ Pivnyak G. G. Development of innovation structures at Universities and role of local authorities on their progressing. — 2008. — № 1 // <http://www.nas.gov.ua/scinn/pages/uu0108.html>; Гамота Дж. Шлях від фундаментальних досліджень до інновацій. — 2006. — № 1 // <http://www.nas.gov.ua/scinn/pages/uu0106.html>; Мазур А. А., Осадчая Н. В. Современные инновационные структуры. — 2006. — № 1 // там же; Горбатюк Л. В., Грига О. І., Сазонова Л. І., Попадинець В. І., Попадинець Ю. В. Про пріоритети науково-технічного та інноваційного розвитку і шляхи їх реалізації. — 2005. — № 1 // <http://www.nas.gov.ua/scinn/pages/uu0105.html>

²⁵ Проблеми та пріоритети формування інноваційної моделі розвитку економіки України / Я. А. Жаліло, С. І. Архієреєв, Я. Б. Базилюк та ін. — К.: НISД, 2006. — С. 45–119.

²⁶ Див, наприклад: Грозний І. Внутрішній ринок інновацій як основа економічного росту // XXI століття: альтернативні моделі розвитку суспільства. Третя світова теорія. Матеріали четвертої міжнародної науково-теоретичної конференції. 26–27 2005 р. м. Київ. Ч. 2 / Ред. Г. П. Балабанова. — К.: Фенікс, 2004. — С. 89–91.; Кальянов А. В. Трансформационная модель развития общества // XXI століття: альтернативні моделі розвитку суспільства.

Третя світова теорія. Матеріали четвертої міжнародної науково-теоретичної конференції. 26–27 2005 р. м. Київ. Ч. 2 / Ред. Г. П. Балабанова. — К.: Фенікс, 2004. — С. 354–358; Тарасова Г. О. Стимулювання економічної активності на внутрішньому ринку інновацій // XXI століття: альтернативні моделі розвитку суспільства. Третя світова теорія. Матеріали четвертої міжнародної науково-теоретичної конференції. 26–27 2005 р. м. Київ. Ч. 2 / Ред. Г. П. Балабанова. — К.: Фенікс, 2004. — С. 94–97; Бондар О. Соціально-психологічні аспекти інноваційної моделі розвитку економіки України як основи євроінтеграції // XXI століття: альтернативні моделі розвитку суспільства. Третя світова теорія. Матеріали четвертої міжнародної науково-теоретичної конференції. 26–27 2005 р. м. Київ. Ч. 2 / Ред. Г. П. Балабанова. — К.: Фенікс, 2004. — С. 18–22.

²⁷http://www.ukma.kiev.ua/ua/nauka/confer/dni_nauki/arhiv/DS_2005/tables.htm

²⁸ http://www.kyumu.edu.ua/facul_ps_menu.htm

²⁹ Українська інноваційна доктрина 2008. — Харків: Глобус, 2008. — 271 с.

³⁰ Електронний каталог наукової літератури // <http://www.ukrlibrary.org>

³¹ Каталог дисертацій і авторефератів дисертацій // <http://www.nbu.gov.ua/db/dis.html>

³² Законодавство України // <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>

³³ Державне агентство України з інвестицій та інновацій. Офіційний веб-сайт // <http://www.in.gov.ua/index.php?get=72>